

Disputatio medica de febre tertiana intermittente

<https://hdl.handle.net/1874/341911>

8.

DISPUTATIO MEDICA
INAUGURALIS,
DE

Febre Tertianâ Intermittente,

QUAM,

FAVENTE DEO TER OPT. MAX.

Ex auctoritate Magnifici D. Rectoris,

D. JOANNIS LUYTS,

Philosophiæ Doctoris, ejusdemque Facultatis in Inclytâ Academiâ

Ultrajectinâ Professoris Ordinarii,

NEC NON

Amplissimi Senatus Academici consensu, Nobilissimæque

Facultatis MEDICÆ Decreto,

PRO GRADU DOCTORATUS,

Summisque in MEDICINA honoribus & Privilegiis

rite, ac legitimè consequendis,

Eruditorum Examine subicit

THEODORUS ROOS, Edami-Batav.

Ad diem 27. Aprilis horis locoque solitis.

TRAJECTI ad RHENUM,

Ex Officina FRANCISCI HALMA, Academiæ

Typographi, cl^o l^o LXXXVIII.

V I R I S
Nobilissimis, Amplissimis

D. JOANNI WITS, }
D. FREDERICO PONT, } Urbis Edamen-
D. JACOBO BRASKER, } fis Consulibus
D. ANTONIO BRASKER, } dignissimis.

NEC NON

D. VOLKERT BLOCK, Juris-
prudentiæ doct. sapientiæ & veritati amantissimo
fautori meo.

Clarissimo experientissimoque VIRO,

D. JOANNI MEY, M.D. Amstel-
lodami emporii celeberrimi practico felicissimo stu-
diorum meorum medicorum, præcipuo meritissi-
mo, summo semper cultu colendo.

Equissimis VIRIS,

D. ALBERTO HASSET,
D. JACOBO STUTS, tutelaribus
meis.

Hæc Theses Inaugurales

D. D. D.

THEODORUS ROOS, Auctor.

DISPUTATIO MEDICA

INAUGURALIS,

D E

Febre Tertianâ Intermittente.

Magna Tyronibus Medicina, hoc tempore nata est difficultas dignoscendi, cui in tanto numero discordantium auctororum, de febribus, sit credendum. Cum unusquisque preconceptam suam opinionem nullis non videatur confirmare argumentis. Verum confirmiores probandi rationes petende sunt, à medicis rationalibus, non sola imaginariâ ratiocinatione, sed & ratione, & experientia longa seculorum serie confirmata, doctrinam suam vindicantibus; eorum iudicium præ reliquis omnibus arbitramur approbandum, relictis empiricis, ac omnium sectarum perniciosissimis (teste Galeno nec non laudatissimo Sylvio) metheticis: quam ob rem ut specimen aliquod cognitionis meae de febribus exhiberem, libuit de febre tertianâ disceptare: quia ea non tantum frequens, sed & omnium aliarum febrium potest esse exemplum, ut pote in qua febrium natura non parum elucescit. Atque ita quidem, ut rationalium medicorum in investiganda febris essentia, & curatione habenda non segniter videar imitator.

T H E S I S I.

Definitur febris tertiana; febris cujus paroxysmus tertio die redit.

Paroxysmus autem febris, dicitur exacerbatio illa, quæ in unaquaque febre apparet. Quam ut clarius comprehendamus, libet talem hic statum aliquibus dilineare lineis mentis. Homo itaque sanus, qui ad functiones peragendas integer, & sine molestia cum animi alacritate idoneus

A 2

est,

4 DISPUTATIO MEDICA

est : cum jam jam appropinquantis febris præludia sentit , gravatur mentis operationibus hebetioribus , & solita mobilitate destitutus , vires illius ad labores torpent ; sibi met ipsi gravis est. Præterea ingrata in corpore adsunt sensationes ; alibi dolores , hic sitis linguæ ac labiorum siccitas affigit ; oculi caligant. Calor antea vividus recedit , facies quasi ab aspectu mortis perterrita pallet. Calor fugit. Frigus membra lancinat , imo tremore ac horrore perfundit. Respiratio difficilis est. Frequentes pulsus magnam commotionem testantur. Totam timeres corporis machinam minari ruinam. At pater omnipotens , qui mari terminos & febris limites figit. Itaque respiratione non amplius tremulo horroris motu interruptâ ac dilatato thorace , calor rursus diffunditur , qui frigus depellit ; verum mediocritatem non observat , sed ita dominatur , ut alia iterum indicat incommoda , ac tyrannidem exerceat. Æstuat non enim tantum in præcordiis calor , sed & in toto corpore : ægris , imo & adstantibus molestus est. Humores per cutis spiracula sudoris speciem effundit , dolores auget , deliria concitat , & innumerabilibus debachatur sævitiis. Post quas frigoris & caloris , dicamne lites , aut reciprocam alterationem ? sedatis incommodis desideratâ gaudet homo functionum integritate. Sciens præterea plurima , quæ in hoc vel illo individuo contingunt particularum casu. Mitto alterationem excrementorum nonnunquam contingentem , ut urinæ calorem &c ; sed ea quæ in omnibus , & singulis observari solent , commemoravi.

I I.

Quæritur jam quid hoc rei sit , quod istas turbas excitaverit. sive ut clarius loquar quænam febris talis causa sit ? verum de ea re ineffabilis controversia eaque non parvi momenti existit. Sed ne prolixior sim , & in inextricabilem cadam labyrinthum opiniones varias recensendo , respondeo , optimè febris naturam explicari , per perturbatam sanguinis mixtionem hodie a multis receptam , & brevi forsan toto terrarum orbe , ubi tandem innotuerit , recipiendam ; nisi ab iis forsan non affirmatur , qui noctuis cœciores , pertinaciter & superbe , ægrorum cum damno , proprioque stilo cum vituperio , confusis suis præjudiciis , quæ ex non intellecta eruditorum opinione sibi fixerunt , adhærere , quam veritatem aut discere , aut amplecti malunt.

Quid

Quid autem sit perturbata talis mixtio, verbo exponendum est. Ut natura febris clarius intelligatur, & simul respondeatur ad quæstionem, circa quam admiror clarissimum dominum Bontekoe, libro de febribus, pagina XXI; an sit ordo quidam mixtionis particularum sanguinis.

Nulli enim ignotum est, ad cujusquumque corporis constitutionem convenientem, requiri ordinatam constitutionem particularum quibus corpus constat. Quia constitutione immutatâ mox rei essentia immutatur, ordo naturalis usus, quem habebat, pervertitur. & quamvis exactè constitutionem omnium particularum sanguinis nesciamus, quam etiam supra scientiam humanam esse putamus, cum ne quidem minimæ guttæ aquæ, aut unius arenulæ adæquatam habeamus cognitionem, quam & impossibile esse arbitramur; quidquid de mathematicâ certa cognitione garriant quidam, qui pro demonstratione, evidenti suppositione utuntur, quâ non probant omnium particularum molem, figuram, numerum, sed calculum supponunt, secundum quem tot particulas feri, salis, tot olei dicuntur, sed dum mille ponantur, utrum non una vel plures deficient, ipsi sciunt; nos tamen aliquam habere scientiam, quæ cognitioni, explicationi, & curationi febrium non parum inservit, non dubitamus.

Sed hic ea, quæ nimis difficilia sunt, determinemus. In genere tantum dicemus cum Hipp. *de prisca medicina. T. xxiv. in sanguine adesse salsum, & dulce, & acidum, & acerbum, & inspidum, aliaque multa*; quæ convenienter mixta statum efficiunt naturalem, at e contra inter se male mixta, exsuperantia, secreta, producunt morbos, inter quos etiam numeratur febris, quæ tunc denominatur, quando jam antea recensita conspiciuntur symptomata & præsertim quando observatur pulsus præter naturam frequentior, cum fermentatione sanguinis præternaturali.

I I I.

Diluam objectionem, quum forsân ab aliquo objiceretur, circulum præcedentem explicatione commissum, & nil quoad caput quæstionis pertinet, exactè elucidatum. Quam ob rem libet inire recentiorum quorundam beneplacitum, considerantium sanguinem ut *liquorem* & quidem *calidum motu circulatorio per corpus propulsam*.

I V.

In sanguine considerato tanquam *liquore* occurrunt particulae singulae (de quibus jam verbo dictum est) inter sese motae, & à materia subtili quaquaversum agitatae; inter quas partes dici potest minere particulas, serosas oleosas, & salinas, ex quibus cum aliis reliquis mixtis oritur sanguinis & aliorum humorum consistentia, de qua audi dominum Bontekoe in fragmentis dicentem p. 88. omnes humores tenues & calidos esse oportet, ut per angusta vasa transeant, verum etiam consistentiam quandam habere debent, aut visciditatem, &c. ne per vasorum poros effluant. deinde quatenus reliquis sensuum organis à nobis percipitur sanguis, ex varia dispositione, quam habet, oritur sensatio caloris coloris &c. considerando autem sanguinem ut *calidum*, examinandus est motus particularum variarum celer & confusus, è quo in nobis sensus caloris produci- tur, qui itaque à solo motu humoris, utpote corporis tantum li- quidi differt, & notabilem in super attentionem meretur; praeser- tim in sanguine, in quo tanta mutationis diversitas à calore, vel frigore, in consistentia, calore, colore &c. nobis apparet.

Tandem rationis ductu sequendo sanguinem *motu circulatorio per corpus propulsam*; transitus de loco ad locum, liquoris dispartitio in varios vasorum ramos, particularum quarundam alibi secretio, & è corpore ejectio, investigando.

Quam telam ne minus producat abrupens ad caput rei rever- tor visurus quomodo haec in febre tertiana à statu naturali sanitatis differant, & quænam contingat mutatio. Hic vero, hinc atque il- linc stant variae disputantium acies. Multi Methodicorum nostro- rum putant in omnibus febribus, semper adesse particulas sangui- nis inter se minus mobiles, adeoque concretas esse multas, & to- tam consistentiam minus fluidam, at incrassatam.

Calorem etiam, quis crederet, nisi ab ipsis audiret, in febribus etiam calidissimis, non esse auctum, sed diminutum, & semper quam in homine sano minorem: tandem quod ex hisce concludi- tur; circulationem esse retardatam, & multo tardius procedentem. Loca ex quibus haec probari possunt, non annectam qui enim ea, ex libello domini Bontekoe & quorundam ejus sectatorum lege- runt, tædio moverentur nostra repetitione; quam ob rem nec omnes

omnes eorum argutias, quibus hic opinionem suam fulciunt, annectam, sed temporis utilitati parcens, ad veritatem proponendam progrediar.

V.

Primo nil evidentius est, quam

*esse modum in rebus, & certas denique fines
quos ultra citraque nequit consistere rectum.*

eum igitur nulla hactenus fuerit demonstratio, quâ probatum est particulas feri, ac salinas in sanguine non posse augeri & acriores fieri, at è contra, balsamicas, oleosas, sive quocumque nomine vocatas quibus consistentia sanguinis laudabilis conservatur ita posse diminui, diffringi, vel alterari, ut sanguis non crassior, sed dilutior, tenuior, acrior, & minus crassæ consistentiæ valet, nos credimus hoc quandoque fieri, confirmari non tantum ratione, quam adferre possumus, sed evidenti experienciâ, quâ visum est sanguinem è vena missum sæpius multo minore lentore, visciditate, crassitie &c. creditum in febribus pestilentialibus, quam in lue venerea, in qua febris non adest, imo minor ad febrim proclivitas. Quod autem ad calorem attinet, dicimus enim non esse immediatum effectum circulationis, sed effervescentiæ sive si majoris fermentationis particularum sanguinis inter se. Igitur videndum, utrum præsentem calore, major, an minor existat in sanguine effervescentia, quid de circulatione dicendum sit, postea inquirendum, & non omnia confundenda ut quidam fecerunt. Ut autem in præsentiarum de calore differamus, perpendendum est quid sit causa caloris? in quo jam omnes sectæ philosophorum optimè conveniunt calorem propriè dictum esse sensationem ab anima perceptam, ejusque causam esse confusum & celerem motum particularum, nervorum fibrillas ita moventem, ut inde talis sensatio producat. Quandoque sumitur tamen vox calor pro tali motu, ex quo in nobis sensatio exurgit, & tunc ab effectu tribuitur denominatio, quia talis motus calorem efficit. Hoc fundamentum cum jecerimus, inquirendum est, an major, vel minor causa caloris in febricitante adsit? Qui ex effectu causam colligunt, respondent cum distinctione; scilicet causam caloris in febribus multum variare, pro ut febres variant, dari enim febres in quibus

bus tototempore exacerbationis calor deest & algor ex superat, unde algidæ dictæ; deinde alias inveniri febres in quibus aliquo tempore exacerbationis calor, reliquo & majore spatio eminent. tandem esse febres in quibus aliquot diebus totoque exacerbationis tempore calor continuo abundat, licet vel minus vel plus subinde remittat, in quibus ex sensatione caloris tanquam effectum colligunt adesse caloris causam &c. causam, id est auctam in sanguine agitationem talem particularum, & è contra similiter dijudicandum de sensatione frigoris idque tam verosimili imo evidenti probatione ut omnes paleæ objectionis bilanci rationes expositæ, gravi veritatis pondere tollantur, discutiantur, ac dispareant: quod luculenter apparebit, si perpendamus contrarias opiniones.

V I.

Magni momenti ut videantur adferre argumenta, alta voce exclamant; in homine sano celerem ac non impeditam fieri circulationem humorum. Quid inde? rogamus. Illi; ergo non posse sentiri calorem in sanguine jugiter circulante, & ne id examini subjiciatur, raptim prosequuntur; ergo si minus celeriter sanguis progrediatur, mora longiore diutius in unaquaque fibrilla hærente, calor major percipitur, etiam si minor adsit. At heu! boni viri! sic enim vobiscum agam, non ut præjudicio commotus esse videar, sed discendi cupiditate, nondum nostro ordine necque etiam vestro pervenimus ad circulationem. prius perpendimus sanguinem tanquam *liquorem*, nunc tanquam *calidum*, de quo rogamus, utrum nunquam deminuat vel augeatur in sanguine calor, id est motus qui caloris causa est? Nullum hactenus observari, qui id confiteretur, & nobiscum consentiret quandoque diminui calorem; atque ut exemplum aliquod afferam hoc, ex quo nulla altercationis causa produceretur, ponam paroxysmum febris tertianæ cum frigore invadente, in quo credimus, perturbata sanguinis mixtione, talem nasci statum, ut agitatio particularum in sanguine à materia subtili motarum ita etiam turbetur, ut inde calor diminuatur.

Sit itaque confectum hoc modo diminui calorem. Verum, quid jam dicemus de calore aucto? si nobiscum concedant augeri calorem in homine à calore externo, ignis, aris, vel motu corporis

poris valide, assumptis calidis sc. bene se habent verum, an etiam calor augeatur in febribus? negant hoc, qui sustinent in febribus calidissimis calorem esse multo minorem, quam in statu naturali. Hic itaque litis causa pendet. Ex sensatione frigoris frigus adesse concedunt, & concludunt; at tamen ex sensatione caloris calorem adesse pernegant, & uti sibi persuadent, repellunt. At quo argumento qui calore frigus depelli conceditis, adeoque calorem esse, qui in febre tertiana prius frigus depellit, affirmatis, non esse calorem, qui deinceps auctus caloris sensus auget, demonstratis. Altum hic est silentium, neque video refugium, nisi illud ante allatum, non esse verum calorem, sed apparentem in diminuta circulatione, igitur & id refutavimus, cum jam ordo ad circulationem nos perduxerit.

V I I.

Tanto nunc ardore de circulatione sanguinis disceptatur, ut si febre argentes contentionem inirent, mox calor per totum corpus accenderetur, promoveri etiam rapidius circulationem fervore statueres, nisi ipsi inficerentur calorem sentiri posse in aliquo, in quo sanguis celerius circulatur. Hoc quod antea præclarissimorum philosophorum, ac medicorum sententiis stabilitum est nunc paradoxa objectione impugnatur, quam tamen, ut opinor, inconcussum sustinebit, ut patebit in ea, quæ inter plurimas de circulatione quæstiones eminet &, & præcipuè hic ad scopum nostrum pertinet, scilicet utrum in omni febre sanguis tardius, an celerius circuletur? auctam esse circulationem à quibusdam traditum esse; alii semper & in omni febre diminutum esse circuitum sanguinis contendunt. Quod nos modo de circulatione distinctius dicendum erat, hic non discutiemus, neque etiam, eâ de re quid sentiendum est, hic declarabitur; quod, Deo optimo maximoque placuerit, alii occasione reservatur. Sed cum hic examinare decrevimus illorum sententiam, qui sanguinis fluiditatem, calorem, & auctam circulationem in omni, etiam calidissima febre impugnant, eos hic refutavimus.

V I I I.

Sustinent illi diminutam esse circulationem sanguinis, quia sanguinis consistentia semper in febribus crassior, probant autem

esse crassiores quia calor sanguinis tunc minor est: verum enim vero illud nondum satis evidenter demonstratum est; cum enim id probaretur, non ad intestinum & confusum motum particularum sanguinis inter se, ex quo illud erat probandum, sed ad circulationem fiebat transgressio, quæ nondum erat probata. Videamus itaque utrum jam probari possit. rogo itaque ex quibus signis de celeritate majore vel minore circulationis indicari possit, vel enim ea signa sunt, vel non sunt, si auctæ circulationis signa sunt, quænam talia? nullum enim nisi ab iis signum alligatum, si non sunt, quare causa non alligatur? in signis diminutæ circulationis convenimus, ea esse pallorem faciei, frigus corporis, lepothymiam, syncopen &c. cur de causa etiam non convenimus in signis auctæ circulationis; quamquam quid loquor de signis auctæ circulationis cum illis, qui ne ista adferre cogantur, hanc nunquam dari libentius fatebuntur, aut si eam concedant, necesse est, ut in aliquo qui potu aut medicamentum calidum sudoriferum assumpsit talem esse admittant. Is autem calorem sentit, pulsus concitatus, & frequentem habet, calet, rubet, sudore madet, & similia symptomata conspicienda præbet; quæ quorundam febricitantium symptomatibus tam vicina sunt, ut nullus adversariorum nostrorum ad patientem accedens dignoscere semper valeat, utrum aut sanguinis motu proprio, aut medicamentorum efficientia sint producta; concedendum est ergo ab iis ut minimum, signa esse dubia & fallacia, ac non, quod illi volunt, esse certa & necessaria diminutæ circulationis indicia; nam si ergo dubia sunt auctæ circulationis extra febrim cumcomitantia signa esse possunt, cur quandoque etiam in febribus non sunt? Novi quidem dari diversitatem in sanguine febricitantis sudantis ea signa habentis, quam in sanguine currentis sudoriferam assumentis, & alia accidentia terentis; sed cum ista non repugnant, quandoque in uno eodemque simul reperiri, & cumcomitari auctam circulationem posse à medicamento sudorifero, cum motu sanguinis febrili arbitramur; etsi illi autem ad febrem id est secundum eos diminutam sanguinis circulationem promovendam se calidissima & sudorifera Medicamenta præscripsisse opinantur.

I X.

His itaque contentionum fluctibus immerſi, placidiori nunc fluxu vehamur, & ad febris tertianæ curationem progrediamur; quæ etſi ut præſtantiffimi quidam confefſi ſunt, antea incerta ac magis caſu, quam conſilio facta fuerit, jam tamen felici experientia toties quorundam medicorum methodus eſt confirmata ut deſideranti febris promotionem eam fere ad libitum promittere audeant. Medicamenta, quibus utuntur, eliguntur præcipuè ex ſequentibus, ac primo quidem ex ſalibus præſcribuntur fixa, calcaſia ſal. tartari, item alia ut abſentia, cardobened. quandoque & ſalia ex alcali aut acido natura vel arte commixta, ut ſunt ſal amoniac. nitrum, tartar. vitriolat. & alia ſimili modo parata, ut ſal abſenth. cum ſp. nitri, aut ſulphuris combinatum, quibus junguntur nonnunquam ſalia volatilia ut cornu cervi, ſal amoniac. ſuccin. quibus ſuccedunt terreſtria, mineralia atque ex iis præparata, teſtacea ut ſunt bolus armena varia ex Antimonio præp. ut antimon. diaphoreticum bezoardicum minerale, varia ex mercurio præp. item ex plumbo, teſtæ cocharum, ovorum, item ocul. cancr. corall. ſuccin. & ſimilia. Ita tamen ut non excludantur, ſed sæpius præferantur vegetabilia ut ſunt card. bened. rad. gentianæ, imperatoriæ, zinziberis, cortex limæ, hind., crocus, camph. & reliqua ex auctoribus practicis eligenda. Ex quibus conſideratis, ægri morbi quæ natura aut ſtatu, item reliquis conſiderandis conſideratis, medicamenta opportuna concinnari poſſunt verbo vocatur medicus ad ægrum Febri tertiana laborantem, qui jam ſecundo paroxiſmo exacerbatur ita ut ejus ſymptomata innotuerint, præſcribi poſſunt tales pulveres ꝛ. ocul. cancr. ꝛ. ſal. tart. prunell. an. gr. xv. f. pulv. exhibendi ratione circumſtantiarum tempore maximè opportuno, quibus addi poſſunt aliquot grena Bezoardic. mineralis vel camph. vel croc. aſſumantur cum liquore convenienti. Die intermiſſionis videndum, an quid non tantum in ſanguine, ſed in inteſtiniſ glanduliſque viciniſ, quod Febrim, ſi non evacuaretur, aut emendaretur, augere, aut præſentem fovere poſſit. Hinc itaque inquirendum, an vomitorium conveniat, quod fieri poſſit ex aqua benediſta Rulandi. ſal. vitriol. rad. aſar., vel ſi alvus laxanda, præſcribatur apoze-

apozema. ℞. rad. taraxic. ℥ij. liquiritiæ ℥b. herb. bætonic. fumaris an. M. i. fol. fenn. ℥ij. sem. fænicul. cremor. tart. an. ℥ij. coq. calatetæ unciarum xx. adde syrup. cichor. cum rheo ℥j. sal. absenth. ℥j. f. apozema, de quo bibatur unus vel alius haustus, donec alvus satis deposuerit, aut si loco purgationis venesectione indicatur, istud indicationi satisfaciendum. Paraxismo sequente videndum, qualia urgeant & supersint symptomata, ut ea convenienti medicamentorum auxilio superentur. Observandum est, ut quo intensior calor, delirium, urinæ rubedo, similiaque adsint, eo magis calorem infringentia spirituum concitatum ut confusum motum sedantia, & particularum fermentabilium agitationem compescendam, atque usurpanda sunt medicamenta particulas minus ad concitatum motum aptas habentia, verum enim infringentia & mixtionem perturbatam ad ordinatam redigentia, ut sal. priniest. tart. vitriol. imo & quandoque sp. acidi ut sulph. qui tamen circumspecte & prudenter usurpandi sunt, item antimon. diaphoret. ocul. cancr. corall. &c. & quandoque etiam ferosa diluentia, ut emulsiões ex hordeo, sem. cucum. melon. &c. quibus prudenti iudicio anodyna, & opiata; si autem tertiana non sit exquisita, nequè in qua calor valde molestus, verum diuturnum frigus, horror, corporis ad Leucophlematiam propensio, magnaque humorum viscidorum exuperantia, sputa viscida, urina pallida cum sedimento viscido; tunc incidentia calidaque præparanda ut apozemata, ex rad. Heleni, galep. tid. cochl. item vina medicata ex similibus parata, olea aromatica, salia volatilia, oleosa &c. ut elixir vitæ, proprietatis, addito sal. volatil. oleoso &c. quibus felicem fieri curationem quotidiana experientia confirmatur, ut omnium practicoꝝ observationes & curatoꝝ præconia toti orbi testantur, quam itaque jactari proponimus. Itaque ut Deus optimus maximus ad nominis sui gloriam. ægꝛorumque salutem dirigere, protegere, ac benedicere dignetur, oramus.

F I N I S.